

LECȚIA #5: Identificarea dezinformării

Articol adaptat după [Spotting fake news](#), material educațional **NewsWise**.

NewsWise este un program educațional dezvoltat de The Guardian Foundation, o organizație non-profit dedicată jurnalismului de calitate. Programul oferă resurse gratuite pentru învățământul primar și îi ajută pe elevi să dezvolte gândirea critică și să înțeleagă lumea știrilor. Acest material este un plan de lecție din pachetul NewsWise, destinat elevilor cu vârste între **9 și 11 ani**.

[Imagine copertă](#)

Obiectiv de învățare

- Să explice ce este dezinformarea.
- Să identifice ce întrebări să pună pentru a verifica dacă o știre dezinformează sau nu.
- Să deducă modul în care dezinformarea poate afecta emoțiile și comportamentul cuiva.
- Să ofere motive pentru care dezinformarea poate fi dăunătoare.

Conexiuni cu programa școlară

- **Înțelegerea textului:** extragerea faptelor, evaluarea fiabilității surselor, formularea de inferențe.

Cunoștințe și competențe de bază

Știrile produse de instituții profesionale se supun unor reguli stricte în ceea ce privește verificarea faptelor. Cu toate acestea, uneori oamenii inventează deliberat „știri” în care nu spun adevărul sau spun doar jumătate din adevăr. Aceasta este **dezinformarea**.

Dezinformarea este creată și distribuită din multe motive: ca o glumă/o păcăleală; pentru a genera bani din publicitate; pentru a influența convingerile oamenilor despre o persoană/un loc/un produs.

Dezinformarea poate avea **consecințe negative** deoarece poate face oamenii să creadă ceva neadevărat și poate influența modul în care oamenii se simt sau acționează. De exemplu, în timpul alegerilor, cineva poate publica dezinformări pentru a-i face pe oameni să se simtă furioși pe un candidat și a le schimba modul de vot.

Pentru a judeca dacă o știre este adevărată, **lasă-ți timp** să te oprești, să te întrebi și să verifici informația, astfel încât să poți decide dacă să o crezi, să o distribui sau să o pui sub semnul întrebării. Consultă [Navigatorul de știri](#) pentru sfaturi despre cum să verifici dacă o știre este adevărată.

Evaluare inițială

Povestea lonei. Elevii reflectează asupra următoarei situații: Ioana citește o știre. Ioana vrea să știe dacă este sau nu dezinformare.

- *Ce înțelege Ioana prin asta?*
- *Dacă este dezinformare, contează (de ce/de ce nu)?*

- Ce o va ajuta pe Ioana să decidă?
- Ce ar trebui să facă Ioana în legătură cu aceasta?

Activitate de învățare

Adevărat sau fals

Folosind titlurile **adevărate sau false**, elevii votează dacă fiecare titlu este real sau fals, luând o decizie instinctivă (nu dezvălui încă răspunsurile!).

- Ce părere ai despre acest titlu?
- Este ușor să spui dacă o știre este reală sau falsă (mai ales dacă o citești rapid)?
- Aveai suficiente informații pentru a lua o decizie informată?
- Cum ar putea oamenii să reacționeze la fiecare dintre aceste titluri?

Compară **procesul instinctiv** cu ce se întâmplă atunci când oamenii distribuie o știre amuzantă sau șocantă auzită în conversație/prin mesaje/rețele sociale înainte de a-și lua timp să verifice dacă este adevărată. Corelează aceasta cu răspândirea zvonurilor și bârfelor în curtea școlii.

Detaliile știrii

Elevii investighează două știri în detaliu, punând la îndoială sursa și verificând dacă știrea este relatată și de alte surse (vezi **exemplele de știri**). Elevii folosesc dovezile și indiciile furnizate pentru a determina care știre conține dezinformare și care nu.

- Ce indicii te-au ajutat să identifici dezinformarea?
- Ce indicii au arătat că poți avea încredere în știrea reală?

Dezinformarea și emoțiile

Elevii citesc **două exemple de dezinformare**, deducând cum ar putea face pe cineva să se simtă și ce l-ar putea determina pe cineva să facă în continuare (**notă pentru profesor:** acestea nu sunt exemple reale, ci au fost dezvoltate în scopul acestei lecții).

- Cum s-ar putea simți cineva citind această știre?
- Cum încearcă articolul să provoace o emoție extremă?
- Ce s-ar întâmpla dacă cineva ar crede această știre?
- Ar putea afecta modul în care gândește sau acționează?

- Cum i-ar putea afecta acțiunile?
- Care este motivația autorului?
- De ce a fost inventată această știre?
- Ce tipuri de dezinformare pot provoca daune?

Concluzii

De unde putem obține știri de încredere? În clasă, creați o listă de surse de încredere. Subliniază importanța citirii de știri de la diferite instituții media și din diverse surse de informații. Dacă nu ești sigur/ă cu privire la o știre, vorbește întotdeauna mai întâi cu un profesor sau părinte.

Prezintă răspunsurile la toate poveștile din titlurile din exercițiul **Adevărate sau fals**.

Dacă Ioana citea oricare dintre știrile examinate, ce ar fi trebuit să facă?

Întrebări pentru evaluare

- Ce este dezinformarea?
- De ce ar putea fi dăunătoare dezinformarea?
- Cum știm dacă știrile pe care le auzim, vedem sau citim sunt adevărate?
- Ce poți face dacă crezi că o știre conține dezinformare?

Oportunități de extindere

- În clasă, creați un set de **instrumente pentru detectarea dezinformării** sau **un ghid pentru ceilalți elevi din școală**.
- Organizează un test-concurs **Adevărat sau fals** în cadrul unei adunări școlare.
- Alege o știre adecvată vârstei pe care toată lumea să o poată investiga. Oferă elevilor propriul **Navigador de știri** pentru a-l lua acasă și a investiga știrea împreună cu familia. Compară constatările și eficacitatea Navigatorului de știri.
- Elevii creează o bandă desenată sau un *storyboard* (planșă narativă) pentru a demonstra lanțul de reacții la dezinformare: citirea unei știri false > simțirea unei emoții extreme > dezvoltarea unui tipar de gândire sau luarea unei acțiuni. Unii elevi pot adăuga un al patrulea pas pentru a demonstra efectul asupra mai multor persoane sau impactul gândirii lor asupra altora. Elevii pot folosi resursa **Răspunsuri emoționale și de acțiune** ca suport.

Resurse

Povestea Ioanei

Ioana citește o știre. Ioana vrea să știe dacă este sau nu dezinformare.

- *Ce înțelege Ioana prin „dezinformare”?*
- *Dacă este dezinformare, contează? De ce da sau de ce nu?*
- *Ce o va ajuta pe Ioana să decidă?*
- *Ce ar trebui să facă Ioana în legătură cu asta?*

Adevărat sau fals

Fă o listă cu titluri de actualitate din România / lume și titluri inventate. Mai jos este o listă cu exemple de tipuri de titluri. Observă cum titlurile sunt mai degrabă despre subiecte ușoare (nu politică, economie etc).

- *Un băiat a spart o vază de 3.500 de ani într-un muzeu* — Real sau fals?
- *Jurnalul Annei Frank a fost scris de fapt de un american* — Real sau fals?
- *Băuturile energizante cresc riscul de îmbolnăvire* — Real sau fals?
- *Mașini scumpe plutind pe apă în timpul inundațiilor din Dubai* — Real sau fals?
- *O focă a „furat” o barcă pentru a se bronză la soare* — Real sau fals?

Fișe de vot false sau reale ([sursă imagini](#))

Exemple de știri

Notă pentru profesori: Alege o știre despre un eveniment petrecut recent în România, pe un subiect de interes pentru elevi. Mai jos sunt două exemple internaționale:

Știrea 1

Un băiat a spart o vază de 3.500 de ani într-un muzeu

Un băiat de patru ani vizita Muzeul Hecht din Israel împreună cu familia sa, când a spart accidental vaza antică.

Poți avea încredere în această știre?

Pune întrebări despre sursă:

- **Cine a relatat această știre?** BBC
- **Ce tip de instituție media este?** Postul național de televiziune din Marea Britanie. Are și un site.
- **Este o instituție media cunoscută?**
- **Ce alte știri au mai publicat?**
- **Pare de încredere?**

Verifică acoperirea știrii: Cine altcineva a relatat această știre? Ce au spus?

- **The Independent**, publicație britanică de știri:
Familia înmărmurită după ce băiețelul a spart un artefact vechi de 3.500 de ani. Un copil de patru ani a spart accidental un vas din epoca bronzului la Muzeul Hecht din Israel.
- **The Standard**, publicație britanică de știri:
Familia invitată înapoi la muzeu după ce băiatul de 4 ani a spart un borcan vechi de 3.500 de ani. Tatăl șocat al băiatului a spus că fiul său încerca să se uite înăuntrul vasului din epoca bronzului când acesta a căzut.
- **The Guardian**, publicație britanică de știri:
Băiatul de patru ani care a spart un vas din epoca bronzului se întoarce la muzeu în Israel. Familia a urmărit cum era restaurat rarul vas de 3.500 de ani, despre care se crede că era folosit pentru vin sau ulei, la Muzeul Hecht.

Pe baza tuturor dovezilor, crezi că această știre este reală sau falsă?

Știrea 2

Jurnalul Annei Frank a fost scris, de fapt, de un american

Se pretinde că jurnalul Annei Frank a fost scris după Al Doilea Război Mondial de un scriitor american pe nume Meyer Levin.

Poți avea încredere în această știre?

Pune întrebări despre sursă:

- **Cine a publicat această știre?** Utilizatori de rețele sociale pe Facebook
- **Ce tip de instituție media este?** Utilizatorii de rețele sociale nu sunt organizații de știri. Poate fi greu să știi cine este un utilizator de rețele sociale, deoarece numele sau fotografiile lor ar putea să nu fie reale.
- **Este o instituție media cunoscută?**
- **Pare de încredere?**
- **Ce alte știri au mai publicat?** Utilizatorii de rețele sociale pot crea și distribui postări despre orice subiect despre orice, chiar dacă nu sunt adevărate. Această știre a fost distribuită de mai multe ori.

Verifică acoperirea știrii: Cine altcineva a publicat știrea? Ce au spus?

- **Full Fact**, site de verificare a faptelor (*fact checking*):
Jurnalul Annei Frank nu a fost scris de un romancier american după Al Doilea Război Mondial. O postare distribuită pe Facebook susține în mod fals că „adevăratul autor” al jurnalului Annei Frank a fost un bărbat.
- **Anne Frank Stichting**, site-ul Fundației și Muzeului Anne Frank:
Autenticitatea jurnalului Annei Frank. Toate afirmațiile că jurnalul este un fals și că a fost scris de altcineva decât Anne Frank însăși sunt minciuni.
- **Anne Frank Trust UK**, site-ul unei organizații caritabile britanice dedicată Annei Frank:
Explorează jurnalul Annei Frank. Anne a primit jurnalul de ziua ei de 13 ani. Nu a pierdut nicio clipă și a început imediat să scrie în el.

Exemple dezinformare

Știrea 1

Sosirea extraterestrilor? Un imens OZN observat în Texas, SUA

Te convinge această imagine înfricoșătoare că extraterestrii se apropie? Această fotografie, realizată de un bărbat la marginea unui mic oraș din Texas, arată un obiect negru de mari dimensiuni plutind deasupra Pământului.

Bărbatul a declarat: „A fost atât de ciudat! Conduceam spre casă într-o seară când o umbră întunecată a apărut deasupra mașinii mele. Am ieșit și am văzut OZN-ul zburând chiar deasupra mea. Am reușit rapid să fac o fotografie, dar în câteva secunde obiectul s-a întors și a zburat. Nu-mi venea să cred! Nu există nicio îndoială că era un OZN!”

Știrea 2

Dezvăluire șocantă: Premierul a cheltuit milioane din banii publici pe vacanțe de lux!

Prim-ministrul României a cheltuit peste un milion de euro din banii publici pe o vilă de lux și bilete la clasa întâi pentru o vacanță în străinătate! O sursă anonimă a dezvăluit acest lucru ieri, cu doar o săptămână înainte de alegeri! Și asta e doar începutul — cine știe pe ce altceva se cheltuiesc banii noștri!

Știrea 3

Antreborul echipei NewsWise Rovers declară „Fotbalul nu este pentru femei!”

Robert Ionescu, antrenorul echipei locale de fotbal NewsWise Rovers, a stârnit indignare după ce a declarat că nu există „niciun loc” în clubul său pentru femei. Fotbalista Ana Popa a postat pe rețelele sociale: „Cum îndrăznește? Fotbalistele au același drept ca și bărbații să joace aici. Putem vedea fotbal feminin la televizor, deci de ce nu putem urmări meciuri feminine la clubul nostru local? Ar trebui să boicotăm clubul până își schimbă părerea!” #sexist #fotbofeminin #femeilejoaca

Știrea 4

Nu o să crezi ce a făcut o grădină zoologică cu niște pui de tigru de două zile!

Vizitatorii unei grădini zoologice din România au raportat că doi pui de tigru nou-născuți au fost separați de mama lor la doar două zile după naștere! Un turist a declarat: „Mama tigroaică părea atât de disperată. Zgâria gratiile cuștii și urla. Puteam auzi puii scâncind! A fost îngrozitor!”

Un grup pentru drepturile animalelor a sosit în fața grădinii zoologice în această seară, cerând închiderea acesteia. „Este o rușine”, a declarat unul dintre protestatari. „Credem că puii ar fi putut fi vânduți unei companii de blănuri. Sărmanii pui. Nu-mi vine să cred că o grădină zoologică a permis acest lucru!”

Răspunsuri emoționale și de acțiune

Răspunsuri emoționale

- furios, înfuriat
- șocat, oripilat, dezgustat
- frustrat
- supărat, cu inima frântă
- îngrijorat, anxios, neliniștit
- speriat, înfricoșat, terorizat
- confuz
- bucuros, fericit, ușurat
- entuziasmat, încântat

Răspunsuri de acțiune

- Distribuie știrea pe rețelele sociale
- Distribuie știrea cu familia sau prietenii
- Participă la un protest
- Inițiază sau semnează o petiție
- Boicotează (încetează să mai mergi undeva sau să mai cumperi ceva)
- Schimbă opțiunea de vot sau retrage-ți sprijinul față de cineva
- Trimite o scrisoare de reclamație sau sesizare